

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на Стоян Димитров Стоянов
„Българо-полски политически отношения (1945–1989 г.)“,
представена за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 2.2. История и археология,
научна специалност: Съвременна българска история

от доц. д-р Петя Борисова Димитрова,
Институт за исторически изследвания – Българска академия на науките

На научното жури, утвърдено със заповед на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ от 28.02.2022 г., за член на което бях поканена, бе възложена задачата да оцени представената от Стоян Стоянов, редовен докторант към катедра История на България на ИФ, дисертация на тема „Българо-полски политически отношения (1945–1989 г.)“, а също така да се увери, че докторантът е изпълнил всички законови изисквания, необходими за получаването на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.2. История и археология (научна специалност „Съвременна българска история“).

Ще започна с това, че лично за мен е малко учудващо решението на докторанта, притежаващ бакалавърска степен по философия и магистърска по политология, да избере историята като поле за изява в рамките на своята докторантура. Разбира се, подобна интердисциплинарност е изцяло в духа на Болонската система, която не само въведе тристепенната система на образование, девалвирайки до голяма степен научните параметри на обучението в докторантура, но и даде освен всичко друго възможност за широкомащабно комбиниране на придобиваните знания. За съжаление, много често за сметка на тяхното качество.

Що се отнася до дисертационния труд, той е в обем 341 страници, от които 333 страници текст и 10 страници снимков материал под формата на приложение. Изложението е разпределено в увод, въведение, четири глави и заключение, които неотклонно следват хронологичния принцип на поднасяне на материала. В края е приложена и съответната библиография.

Най-напред бих искала да се спра на темата на дисертацията – „Българо-полски политически отношения (1945–1989 г.)“. Както правилно отбелязва самият докторант в увода на своя труд, в историографията липсва монографично изследване, посветено на отношенията на двете страни по време на Студената война. Монографиите, а и студиите и статиите, третиращи тази проблематика, обикновено разглеждат отделни значими събития от полската история (каквито са например полската криза от 1980–1981 г. и създаването на „Солидарност“) или поставят тези отношения в рамките на Източния блок, което е напълно разбираемо, доколкото всичко, случващо се в социалистическия лагер през по-голямата част от неговото съществуване, става под

зоркия поглед на Москва и неговите членки имат сравнително неголямо поле за проява на някаква самостоятелност, включително и в отношенията помежду си. А стесняването на обхвата на тези отношения в рамките само на политическите отношения допълнително обрича дисертацията на досконално описване на десетината срещи между партийно-правителствените делегации на двете страни, които си разменят гостувания през годините, както и на някои от контактите на по-ниско ниво – между министерствата на вътрешните и външните работи на двете страни например. Това са и допирните точки с темата за двустранните отношения, които докторантът е съпроводил с подробни обяснения за развитието на всяка една от страните.

В увода доста бегло са посочени основната цел на дисертацията – „проследяване в политически аспект“ на „интензивните контакти“ между двете държави в разглеждания период; хронологичните рамки – „от края на Втората световна война до края на социалистическия режим в двете страни“; както и методите на изследване – „исторически и сравнителен анализ“ при прилагане на „хронологически подход“. Едва в автореферата откриваме едно по-адекватно отговарящо на изискванията за подобен вид трудове описание на актуалността на темата, задачите на изследването, обекта и предмета на изследване.

Що се отнася до направения преглед на наличната до момента литература, бих обърнала внимание на някои пропуски на докторанта. 100-годишнината от установяването на дипломатически отношения между България и Полша у нас е отбелязана не само с изложбата на Държавна агенция Архиви, но и с полско-българската научна конференция „Извоюваната независимост – полски и български перспективи“, организирана от Института за исторически изследвания към БАН съвместно с Посолството на Република Полша в България и Полския институт в София, посветена освен това и на още една 100-годишнина – от възстановяването на независимостта на Полша. А материалите от конференцията са публикувани като том 35 на Известията на ИИСТИ. Смятам, че полезни при разработването на дисертацията биха били и трудът на Веслав Валкевич „България. Най-нова политическа история“ (Bułgaria. Dzieje polityczne najnowsze), издаден през 2018, и книгата на Бисер Петров „България и новото славянско движение 1941–1948“ (2019), единственото засега монографично изследване в българската историография, посветено на консолидирането на славянството в годините на и след края на Втората световна война.

По отношение на самото изложение смятам, че в него фактологията сериозно доминира над анализа на събитията. При това авторът често се „крие“ зад цитати, без да дава необходимите коментари, пояснения и анализи. Ще си позволя да илюстрирам думите си. На с. 172 например четем: „Важна тема, особено за поляците, е въпросът за икономическото сътрудничество между двете страни. Тук полските представители са откровени: *„Искам да отправя апел към Трайков, както и към другите български ръководители – да се изпълняват добросъвестно и срочно задълженията, които поемаме, защото едно неизпълнение на задълженията по дадени стоки според договора ще стане причина за трудности и допълнителни усложнения в развитието*

на нашата промишленост и на нашето народно стопанство. От своя страна ние (поляците) ще направим всичко да изпълним своите задължения“. Думите на Спихалски са искрени, защото в този момент Полша изпитва икономически затруднения...“ Мисля, че думите на Спихалски може и да са искрени, но се нуждаят от съответните пояснения, като например каква е причината за повдигането на подобен въпрос, за какви неизпълнения на задълженията се говори – за нещо конкретно или по принцип.

Още един пример, този път от разговорите между двамата външни министри Башев и Йендриховски през март 1971 г. (с. 195): „За външната политика на бившия първи секретар полякът споделя: „на Гомулка му се отдаваше много добре да разваля отношенията ни (на Полша) с Улбрихт (ГДР), с Хусак (Чехословакия), че дори и със съветските другари и Брежнев. По отношение на България също бяха създадени някои трудности“. Отново виждаме цитиране без никакви пояснения (например какви конфликтни моменти от отношенията между страните се визират), без никакво отклонение от написаното в документа.

Изводите, направени от докторанта, макар и верни сами по себе си, с доста голямо въображение биха могли да бъдат окачествени като приноси, доколкото в тях не се забелязва нещо, което вече да не е известно на историческата наука. В случая, разбира се, ясно си давам сметка, че те не биха могли и да бъдат други предвид така формулираните цели, които вече споменах. И докато съм на тема цели, позволявам си да предположа, че те не са формулирани от докторанта, това обикновено се прави от (или поне със сериозната намеса на) научния ръководител. Не познавам въпросната колега, затова ми е трудно да преценя дали тя се е побояла да постави по-високи цели пред човек, който предвид предишното си образование не е добре запознат нито с историческите факти, нито с това как се пише историческо изследване. Или е била неуверена в собствените си сили, че ще успее за сравнително кратко време да обучи своя докторант за решаване на по-сериозни задачи.

И тук стигам до най-важния въпрос, на практика до основната цел на това становище – може ли на автора на този дисертационен труд да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“? Защото наред с изброените по-горе критики, за присъждането ѝ са налице и определени формални основания: авторът добросъвестно се е запознал с архивите, прочел е немалка част от достъпната литература, справил се е с поставените цели. Изпълнена е и още една формалност – докторантът е покрил изискването за наличие на три публикации по темата на дисертацията. Затова въпреки сериозните ми претенции към предложения от Стоян Димитров Стоянов текст и определени несъгласия с формулировката и на темата на дисертацията, и на целите, които се преследват от докторанта при нейното разработване, мисля, че все пак са налице основания за нейното присъждане.

8.05.2022 г.

доц. д-р Петя Димитрова